

Leiden ze tot verhoging kwaliteit?

NIEUWE VORMEN VAN ONDERWIJS

Steeds meer basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs starten met nieuwe vormen van onderwijs, waarbij units van vijftig à negentig kinderen de reguliere klassen vervangen om beter te kunnen inspelen op verschillen in ontwikkeling en onderwijsbehoeften van leerlingen. Twee voorbeelden van scholen in Vught en Nieuw-Vennep met een gedifferentieerd aanbod. Welke rol heeft de mr gespeeld bij de invoering van het nieuwe onderwijsaanbod? Frederik Smit

Het Nederlandse primair en voortgezet onderwijs is zijn internationale toppositie kwijtgeraakt. Steeds minder leerlingen presteren bovengemiddeld en de resultaten in rekenen, lezen, wiskunde en natuurwetenschappen zijn de laatste twintig jaar geleidelijk teruggelopen. Gebrek aan ambitie ziet de Onderwijsinspectie als belangrijke oorzaak. Het merendeel van de leraren, schoolleiders en bestuurders neemt genoegen met het minimum van de kwaliteitsnormen, aldus de inspectie. Volgens de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) is ons onderwijs vooral goed voor leerlingen van de laagste en gemiddelde onderwijsniveaus. Differentiëren door leraren en excelleren door leerlingen kan beter. Het aanbieden van persoonlijke leerroutes is volgens de OESO een van de manieren om de middelmatigheid aan te pakken. Leerlingen krijgen dan meer mogelijkheden en uitdagingen om te presteren op het voor hen hoogst haalbare niveau.

Learning power

In traditionele klassen zitten leerlingen die in dit klassikale systeem hun potentie niet

waarmaken. Steeds meer scholen willen deze leerlingen een persoonlijke leerroute aanbieden, waarin zij hun leertijd flexibeler inrichten en een 'learning power', lerend vermogen, ontwikkelen. Het creëren van een leercultuur staat centraal, waarin de leerlingen systematisch gewoonten en houdingen aanleren om problemen op te

lossen. Onderzoek toont aan dat leerlingen die meer vertrouwen hebben in hun eigen leervermogen sneller en beter leren. Concentratievermogen en leerplezier nemen toe en de leerresultaten schieten omhoog. Ook blijkt dat leerlingen dan beter zijn toegerust om te leven in een snel veranderende, complexe maatschappij.

Onderwijsvormen

Bij **unitonderwijs** zijn de reguliere klassen vervangen door units van vijftig tot negentig kinderen. Leerkrachten werken in deze units in gedifferentieerde teams. Een **persoonlijke, eigen leerroute** doet recht aan basisbehoeften van autonomie, competentie en verbinding, bevordert het lerend vermogen en de motivatie en biedt mogelijkheden tot verbreding en verdieping.

Het model van **learning power** onderscheidt vier categorieën:

1. veerkracht: hanteren van afleidingen, doorzettingsvermogen, aandacht houden, doorgronden
2. vindingrijkheid: koppelingen maken, vragen stellen, voortbouwen, verbeelden, logisch redeneren
3. reflectief vermogen: meta-learning, planning, essentie benoemen, herziening
4. interactie: onderlinge afhankelijkheid inzien, samenwerking, empathie en luisteren, imiteren.

Project based learning is vakoverstijgend onderwijs. Het sluit aan bij de belevingswereld van leerlingen, bevordert samenwerkingsvaardigheden, zelfredzaamheid (planning, compromissen sluiten, haalbare doelen stellen) en persoonsvorming en geeft inzicht in persoonlijke talenten.

Angela Snoeren

Organisch proces

Leren is een organisch proces, dat zich op verschillende manieren en gaandeweg ontwikkelt. Wat de leerlingen leren en doen, heeft binding met het curriculum. Scholen staan voor de uitdaging leerlingen niet alleen op te leiden voor een hoge Cito-score of mooi eindexamenresultaat, maar ook voor een leven lang leren. Om succesvol te zijn in de 21ste eeuw moeten leerlingen vasthoudend en vindingrijk zijn, logisch kunnen denken, zelfgedisciplineerd en zelfbewust zijn, kunnen samenwerken en leergierig zijn. Daarnaast is er behoefte de kwaliteit van het onderwijs te verhogen en uitdagende projecten (Project Based Learning) aan te bieden in een vakoverstijgende context: welke problemen signaleer ik in mijn leefomgeving? Hoe hangen die met elkaar samen? Hoe los ik dat op? Dat spreekt leerlingen vaak meer aan dan hoofdstuk na hoofdstuk uit een boek doorwerken.

SlimFit

Vanaf 2011 experimenteerden de eerste scholen, ondersteund door het ministerie van Onderwijs, met vormen van unitonderwijs, SlimFit genaamd. In SlimFit-scholen gaven zowel leerkrachten, onderwijsassistenten, stagiaires, studenten,

senioren, vrijwilligers van verenigingen en freelancers les binnen nieuwe organisatievormen. De ambitie van het project was om de kwaliteit van het onderwijs te verhogen én de werkdruk van het personeel te verminderen. Succesfactoren bij SlimFit waren: (school)leiderschap, draagvlak onder de leraren en onderwijsassistenten en voldoende tijd om het in te voeren. Ook steun vanuit het schoolbestuur was noodzakelijk. Bovendien was kennis en ervaringen delen binnen de school essentieel. Ouders waren aanvankelijk kritisch, maar bleken na het experiment (zeer) positief over het concept.

Basisgroepen in units

Angela Snoeren is directeur van kindcentrum Het Molenvan in Vught met 300 leerlingen en 30 personeelsleden. 'We waren een SlimFit-school en werken vanaf 2014 in een nieuw gebouw met elf basisgroepen in vier units. Elke basisgroep heeft z'n eigen groepslokaal, dat als thuishaven fungeert. Iedere dag begint en eindigt in de basisgroep en van daar uit werken leerlingen vanaf groep drie op het leerplein van één van de units op school, waarin ze instructie krijgen in verschillende groepen. Binnen deze units is het onderwijs groepsoverstijgend georganiseerd. We introduceren en begeleiden het werken in verschillende groepen vanaf groep drie stap voor stap. Leerlingen

werken in een unit zelfstandig en samen met medeleerlingen aan een dag- of weektaak. De leerkrachten en ondersteuners van de units zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het onderwijsaanbod. Onze ervaringen zijn zeer positief. In een unit kunnen we beter inspelen op de leerbehoeften van individuele leerlingen. Er is meer ruimte voor maatwerk en een be-

tere uitleg door leerkrachten. Leerlingen leren meer van elkaar, ervaren meer autonomie en zijn meer eigenaar van hun eigen leerproces. Bovendien leren ze samenwerken, ict gebruiken en presenteren tijdens het thematisch werken met de methode Jeelo die we gebruiken voor de wereldoriëntatievakken. En ze ontwikkelen metacognitieve vaardigheden, zoals leren leren. De aanpak zorgt naast de mogelijkheid passend onderwijs te bieden ook voor een nauwere samenwerking tussen onderwijsgeveenden. Het geeft hen een gevoel van gedeeld eigenaarschap en gedeelde verantwoordelijkheid voor de resultaten van alle leerlingen.' Volgens Snoeren vraagt unitonderwijs wel een andere mindset van alle betrokkenen bij de school: 'Leerlingen moeten zelfstandiger leren werken, leraren meer coachend optreden en ouders moeten erachter staan dat hun kinderen meer eigenaar zijn van hun eigen leerproces. De mr speelt bij ons een belangrijke rol bij het bewaken en behouden van de kwaliteit van het onderwijs. Ouders zijn ook actief betrokken bij tal van unit- en groepsactiviteiten.

Nieuwe aanpak

Annelien Jonkman is wiskundedocent bij het Herbert Vissers College, een brede scholengemeenschap in Nieuw-Vennep met 1790 leerlingen en 200 personeelsleden: 'Gestimuleerd door de rector en het

schoolbestuur hebben drie ambitieuze collega's en ik een nieuwe onderwijsaanpak ontwikkeld binnen de school. Alle uren voor teamvergaderingen, teamleiders, ouderavonden, rapportvergaderingen, leerlingbesprekingen, lesvoorbereiding, nakijkwerk, sectievergaderingen, de organisatie van excursies, talentklassen zijn teruggegeven aan het onderwijs voor

Leerlingen zijn meer eigenaar van hun eigen leerproces

Ervaringen in het buitenland

Scholen in de VS, Australië, Canada en in Europa experimenteren met vormen van gepersonaliseerd leren in schoolgebouwen onderverdeeld in units met open ruimtes, leerpleinen om in groepen samen te werken en stilleruimtes om alleen te werken. Onderzoek bij 23 Amerikaanse onderwijsinstellingen (kinderopvang en basisscholen) laat positieve resultaten zien op de reken- en taalprestaties van leerlingen na twee jaar gepersonaliseerd leren. Het Zweedse onderwijsconcept 'Kunskapsskolan' (kennisschool) biedt gepersonaliseerd leren aan op middelbare scholen in onder meer Engeland, de VS en India en sinds kort ook in Nederland. De scholen worden tot de beste (nieuwe) scholen in deze landen gerekend.

leerlingen. Tenslotte is uit het budget voor onderhoud van het gebouw een aantal lokalen aangepast aan de nieuwe werkwijze. De mr is nauw betrokken geweest bij deze exercitie. Het ging om deelneming aan een onderwijskundig experiment, het school- en leerplan werd gewijzigd en de nieuwe aanpak had gevolgen voor het meerjarig financieel beleid!'

HVX-klas

In september 2018 is de Herbert Vissers eXplore, de zogenoemde 'HVX-klas' van start gegaan. Jonkman legt uit: 'In deze groep zitten 55 leerlingen, van vmbo-kader tot en met gymnasium. We werken met een nieuwe onderwijsmethode. Cen-

traal in deze aanpak staat de persoonlijke groei van de leerlingen en we zetten hen aan het stuur van hun eigen ontwikkeling. De leerlingen werken met hulp van drie vakdocenten aan hun persoonlijke leerroute met uitdagende projecten. Dat doen zij zonder lesrooster, zonder cijfers en zonder bel die elke vijftig minuten gaat.' Door de efficiënte indeling van de leertijd kunnen leerlingen waarschijnlijk uitstromen met een diploma op een zo hoog mogelijk niveau. Samenwerken en saamhorigheid staan centraal. De leerlingen komen elke dag van 9.00 tot 15.30 uur naar school. Jonkman: 'We starten en eindigen de dag samen en tussendoor is er een gezamenlijke lunch. Er gaat geen tijd verloren aan het opstarten van lessen en het lopen van lokaal naar lokaal. Wij leren de leerlingen stap voor stap zichzelf te organiseren, te motiveren, door te zetten, samen te werken, zichzelf te redden en zorg te hebben voor hun omgeving. De leertijd is flexibel, dus leerlingen kunnen als zij willen meer tijd besteden aan vakken waar zij moeite mee hebben en minder aan stof die hen makkelijk af gaat.' Ongeveer de helft van de kerndoelen is ondergebracht in vakoverstijgende projecten, met inhoud die voor leerlingen relevant is. Het is de bedoeling dat de leraren drie keer per jaar verantwoording afleggen aan een raad bestaande uit ouders, leerlingen, collega-docenten uit het reguliere systeem en de rector. Volgens Jonkman is de nieuwe aanpak niet voor

ieder kind even geschikt: 'Voor leerlingen die behoefte hebben aan veel structuur is het niet ideaal. Ook als leraar moet je er tegen kunnen en een pioniersmentaliteit hebben. Bij voorlichtingsbijeenkomsten op de basisscholen zeggen we tegen ouders dat als ze er zelf zenuwachtig van worden, ze hun kind beter niet kunnen aanmelden.'

1 De mr heeft adviesbevoegdheid bij de deelneming of beëindiging van deelneming aan een onderwijskundig project of experiment (artikel 11 lid 1, onder e Wvms), instemmingsbevoegdheid bij de vaststelling of wijziging van het schoolplan en het leerplan (artikel 10 lid 1, onder b Wvms) en adviesbevoegdheid bij de vaststelling van de hoofdlijnen van het meerjarig financieel beleid van de school (artikel 11 lid 1, onder b Wvms).

INFO

MEER INFORMATIE

- Guy Claxton (2002). *Building Learning Power: Helping Young People Become Better Learners*. TLO.
- Frederik Smit (2014). *Medezeggenschap en kwaliteitsverbetering van het onderwijs*. SWP.
- OESO (2016). *Review of National Policies for Education*.
- Inspectie van het Onderwijs (2017). *Jaarverslag: de Staat van het Onderwijs*.
- Annelien Jonkman. *Drie vakdocenten enthousiasmeren 55 leerlingen om op een zo hoog mogelijk niveau te presteren*. De Volkskrant, 11-09-2018.

OVER DE AUTEUR

Dr. Frederik Smit is onderzoeker en adviseur onderwijs, <https://frederiksmit.net>.

Foto: Fred van Diem

Annelien Jonkman